O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”
Chirchiq davlat pedagogika
universiteti rektori
G.I. Muxamedov
____
2023 yil “__” ______________

MAKROIQTISODIYOT O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi:	100000 – Ta’lim
Ta’lim sohasi:	110000 – Ta’lim
Ta’lim yo‘nalishi:	60411200- Menejment

Chirchiq – 2023

Fan/modul kodi MAKROE6		O'quv yili 2024-2025	Semestr 4	ECTS - Kreditlar 6	
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 6	
1.	Fanning nomi		Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Makroiqtisodiyot		90	90	180

2.

I. Fanning mazmuni.

Fanni o'qitishdan maqsad - talabalarda makroiqtisodiyot nazariyasi va davlatntng makroiqtisodiy siyosati to'g'risida bir tizimga solingan bilim va ko'nikmalarni shakllantirishdan iborat.

Fanning vazifalari - makroiqtisodiy kategoriyalar, makroiqtisodiy muammolarni namoyon bo'iish shakllari va sabablari, iqtisodiy jarayonlarni makroiqtisodiy modellar vositasida tahlil etish, makroiqtisodiy maqsadlari va vositalari, ochiq iqtisodiyot sharoitida makroiqtisodiy siyosat yuritish xususiyatlari to'g'risida ilmiy tasavvurlarni - shakllantirish hamda makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni hisoblash, makroiqtisodiy kontseptsiya va modellardan foydalangan holda iqtisodiy jarayonlarni tahlil qilish, makroiqtisodiy siyosat natijalarini aniqiash usullarini o'rganishdan iborat.

II. Nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. ''Makroiqtisodiyot faniga kirish"

"Makroiqtisodiyot" fanining shakllanishi tarixi, predmeti va ob'ekti. Dastlabki makroiqtisodiy tahlil elementlari, "Kene jadvali" iqtisodiyotga davlatni. aralashuvining zarurligi. Kene nazariyasining mohiyati. Makroiqtisodiyod fanining shakllanishi. Asosiy makroiqtisodiy muommalar. Uy xo'jaliklari firmalar, davlat va tashqi dunyo makroiqtisodiyot sub'ektlari sifatida. Makroiqtisodiyotning iqtisodiyot sohasidagi boshqa fanlar bilan aloqadorligi. Makroiqtisodiyot va mikroiqtisodiyot. Makroiqtisodiyot fanining tadqiqot usullari. Agregatlashning kamchiliklari va afzalliklari. Makroiqtisodiy modellar. Yopiq va ochiq iqtisodiyot, endogen va ekzogen o'zgaruvchilar. Doiraviy aylanish modeli. "Daromadlar-xarajatlar" va "resurslar-mahsulotlar" oqimi. Qarama-qarshi oqimlar o'rtasidagi tenglikning bo'zilishi sabablari. Makroiqtisodiyot sub'ektlarining o'z'aro aloqalari, maqsad va funksiyalari. "Oqimdan chetga chiqish", "chetdan oqimga qo'shilish"lar. Makroiqtisodiy siyosat ko'rinishlari.

2-mavzu. Asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlar

Milliy iqtisodiyotni tahlil qilishda qo'llaniladigan ko'rsatkichlar tizimi. Milliy hisoblar tizimining asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichi sifatida Yalpi ichki maxsulo (YaIM) ko'rsatkichining mohiyati. Iqtisodiy hudud. Rezident.Oraliq hamda yakuniy tovar va xizmatlar. Bozor baholari. YaIMni hisoblashning ishlab chiqarish usuli.Qo'shilgan qiymat, bir qiymatni ikki bor hisobga olishni istisni etish. YaIMni xarajatlar bo'yicha hisoblash. Shaxsiy iste'mol xarajatlari. Yalpi investitsiyalar. Tovarlar va xizmatlaming davlat xaridi. Sof eksport. O'zbekiston

	Respublikasida YaIMning ishlab chiqarish hamda yakuniy iste'molga ko'ra tarkibi. YaIMni daromadlar bo'yicha hisoblash. Boshlang'ich daromadlarning taqsimlanishi va qayta taqsimlanishi. Yalpi milliy daromad. Sof ichki mahsulot. Sof milliy maxsulot. Shaxsiy daromad. Shaxsiy tasarrufidagi daromad. Iste'mol. Jamg'arish.Yalpi milliy tasarrufdagi daromad. Asosiy makroiqtisodiy ayniyatlar. Daromadlar va xarajatlar tengligi.Investitsiyalar va real YaIM.Baholar indekslari.YaIM deflyatori (Paashe indeksi). Iste'mol narxlari indeksi (INI). Fisher indeksi.YaIMni hisoblash usullarini takkomillashtirish zarurati va yo'nalishlari. **3-mavzu. Iqtisodiy tebranishlar. Ishsizlik** Iqtisodiy davrlarning mohiyati. Iqtisodiy tebranishlaming sabablari: Ilmiy texnika taraqqiyoti. Siyosiy xodisalar. Jahon bozorida energo-resurslar narxlarining o'zgarishi. Tabiat xodisalari. Talab va taklif o'rtasidagi nisbat. Yalpi xarajatlardagi o'zgarishlar. Iqtisodiy davrlarning bosqichlari va ularning tavsifi. Iqtisodiy tebranishlarning turli tarmoqlarga ta'siri. Iqtisodiy tebranishlarning hozirgi kundagi xususiyatlari. Moliyaviy-iqtisodiy inqirozlar. Iqtisodiy tebranishlarga bozorlardagi monopol tuzilmalar, davlatning tartibga soluvchilik roli, ilmiy texnika taraqqiyoti va ishlab chiqarishning baynalminallashuvi ta'siri. Ishsizlik tushunchasi. Ish bilan bandlar va ishsizlar. Ishsizlikning neoklassik va kenyscha kontseptsiyalari. A.Piguning neoklassik kontseptsiyasi. Real ish haqi. ishchi kuchi taklifi va unga talab. Ishsizlikning keynscha kontseptsiyasi. Majburiy ishsizlik. Bandlilik multiplikatori. Ishsizlik turlari va ish bilan to'la bandlik. Ishsizlikning tabiiy va haqiqiy darajasi. Potentsial va haqiqiy YaIM. Ishsizlikning iqtisodiy oqibatlari. Ouken qonuni. Ishsizlikning ijtimoiy oqibatlari. O'zbekiston Respublikasida yangi ish o'rinlari yaratish va aholining ish bilan bandligini ta'minlash siyosatining xusuiyatlari va yo'nalishlari. **4-mavzu. Inflyatsiya inflyatsiyaga qar.slii siyosat** Inflyatsiya: mohiyati, hisoblanishi va turlari. Inflyatsiya darajasi. Inflyatsiya miqdoran o'lchash. Narxlarning barqaror o'sishi sharoitida inflyatsiya darajasi. Inflyatsiyaning sabablari, pulning miqdoriy nazariyasi. Pul massasining ko'payishi. Pulning aylanish tezligi ortishi Maxsulol ishlab chiqarish hajmlarining pasayishi. Iqtisodiyotdagi monopolizm darajasi. Davlat xarajatlari. Inflyatsion soliq. Inflyatsiyaning sur'atlariga ko'ra turlari. Talab inflyatsiyasi: mohiyati va modeli. Inflyatsion kutish. Inflyatsiyaning kriltik nuqtasi. Xarajatlar inflyatsiyasi: mohiyati va modeli. Firmalar monopolizmi va kasaba uyushmalar monopolizmi. Xomashyo va energiya baholarining o'sishi. Talab va taklif inflyatsiyasining qo'shilish modeli. Inflyatsion spiral'. Ochiq va bosib turilgan inflyatsiya. Bozor mexanizmining dcformatsiyasi Bozor signallarining buzilishi. Kutilgan va kutilmagan inflyatsiya. Inflyatsiya va foiz stavkalari. Fisher samarasi. Inflyatsiyaning ijtimoiy oqibatlari, Inflyatsiya va ishsizlik. Fillips egri chizig'i. Inflyatsiya sur'ati va ishsizlik darajasi o'rtasidagi optimal mutanosiblik. Inflyatsiyaga qarshi siyosatning mohiyati, vositalari. "Karaxt qilib davolash" va "gradualizm". Adaptatsiya siyosati. Inflyatsiyaga qarshi siyosatning monetaristik yo'nalishi. Daromadlar va narxlarni tartibga solish siyosati. O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotidagi inflyatsiya jarayonlari va anti inflyatsiya siyosati

xususiyatlari.

5-mavzu. YAlpi talab - yalpi taklif niudeli

Yalpi talab tushunchasi. AD egri chizig'i. Baho omillari. Foiz stsavkasi samarasi. Boylik samarasi va import xaridlar samarasi. AD egri chizig'i traektoriyasi. Pulning miqdoriy nazariyasi. Baholar darajasi va yalpi talab o'rtasidagi teskari bog'liqlik. Bahodan boshqa omillarning yalpi talabga ta'siri. Iste'mol xarajatlaridagi, investitsiya xarajatlaridagi, davlat xarajatlaridagi va sof eksportdagi o'zgarishlar. Yalpi taklif tushunchasi va egri chizig'i. Resurslar bahosining o'zgarishi. Unumdorlikning o'zgarishi nuqta. Soliqlarning o'zgarishi. Yalpi taklifdagi o'zgarishlar. Yalpi taklifning klassik modeli. Nominal kattaliklarning o'zgaruvchanligi. Real kattaliklarning qat'iyligi. AS egri chizig'ining vertikalligi. AS egri chizig'ining ishlab chiqarish omillari va texnologiyalar ta'sirida siljishi. Yalpi taklifning keynscha modeli. Nominal kattaliklarning nisbatan qat'iyligi. Real kattaliklarning nisbatan o'zgaruvchanligi. YaIpi talab ta'sirida yalpi taklif egri chizig'idagi siljishlar. Baholarning muvozantlilik darajasi. Ishlab chiqarishning muvozanatli hajmi. Umumiy muvozanat tushunchasi. Val'rasning umumiy muvozanat tenglamasi. AD-AS modelida muvozanatni ta'minlanishi mexanizmi. Talab shoklari.Taklif shoklari.YaIpi taklifning o'zgarish oqibatlari. Barqarorlashtirish siyosatlari. Pul taklifi va davlat xarajatlarining o'zgartirilishi.

6-mavzu. Iste'mol, jamg'arish va investitsiya

YaIpi talab kontponentlari orasida iste'molning o'rni. Iste'mol funktsiyasining algebrik va grafiy ko'rinishi. "Asosiy psixologik qonun". Avtonom iste'mol. Daromad (shaxsiy tasarrufidagi daromad) va iste'mol o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik. Jamg'arish funktsiyasi va grafigi. Foiz stavkasi va jamg'arish. Xususiy, davlat va tashqi dunyo jamg'armalari. Ite'molga (ARS) va jamg'arishga o'rtacha moyillik (APS). Iste'molga (MRS) hamda jamg'arishga (MPS) chegaraviy moyillik. O'zbekiston Respublikasida iste'mol va jamg'arish jarayonlari va xususiyatlari.

Investitsiya tovarlariga talabining yalpi talabdagi o'rni. Avtonom investitsiyalar. Foiz stavkasi. Kutilayotgan sof foyda normasi. Tobin koeffitsienti. Investitsiyalarga talab funktsiyasi. Investitsiyalar dinamikasini belgilab beruvchi boshqa omillar. Akselerator modeli. To'liq ivestitsiya funktsiyasi. Investitsiyalashga chegaraviy moyillik. Investitsiya beqarorligini belgilovchi omillar. O'zbekiston Respublikasi investitsiya siyosatining o'ziga xos xususiyatlari.

7-mavzu. Keynsning tovarlar va xizmatlar bozorida makroiqtisodiy muvozanat modeli.

Klassik makroiqtisodiy muvozanat nazariyasi tanqidi. Keynsning makroiqtisodiy muvozanat nazariyasi. Bozor mexanizmi tomonidan yalpi talab va yalpi taklif muvozanati ta'minlanishining doimiy emasligi. "Investitsiya-jamg'arish" modeli. Investitsiyalash va jamg'arish rejalarining turlicha ekanligi.

"Daromadlar-xarajatlar" modeli - Keyns xochi. Haqiqiy va rejalashtirilgan xarajatlar. Modelni tuzishdagi asosiy shartlar. Sof eksport funktsiyasi. Importga chegaraviy moyillik. Modelda makroiqtisodiy muvozanatga erishish mexanizmi. Tovar moddiy zahiralarning rejalashtirilmagan o'zgarishlari. Haqiqiy

investitsiyalar va rejalashtirilgan investitsiyalar tengligi. Zahiralarning o'zgarishi. Avtonom xarajatlar dinamikasi va uning ta'sirida muvozanatli YaIM hajmining o'zgarishi. Multiplikator samarasi. Avtonom xarajatlarning multiplikatsiyasi mexanizmi. Iste'molga chegaraviy moyillik va multiplikatsiya samarasi. Multiplikator formulasi. Retsession va inflyatsion uzilish.

8-mavzu. Davlat byudjeti, soliqlar va davlatning qarzi.

Davlat byudjetining mohiyati, tarkibi va funktsiyalari. Daromadlarni qayta taqsimlash. Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish va rag'batlantirish. Fan-texnika taraqqiyotini rag'batlantirish. Ijtimoiy siyosatni moliyaviy ta'minlash. Pul mablag'larining markazlashgan fondlarini tashkil etish va foydalanilishi ustidan nazorat. Davlat byudjeti daromadi. Davlat nobyudjet jamg'armalari. Konsolidatsiyalashgan byudjet. Soliqlar. Soliqlarning turlari, funktsiyalari. Davlat byudjeti daromadlarining soliqlar turlari bo'yicha tarkibi. Soliq siyosati. Soliqqa tortish mezonlari. Adolatlilik. Samaradorlilik. To'lovga qodirlilik. Soliq yuki. Laffer egri chizig'i. Chegaraviy soliq stavkasi. Davlat byudjeti xarajatlari. Davlatning iqtisodiyotda ishtiroki darajasi. Vagner qonuni. Ne'matlarni iste'mol qilish jarayonidagi tashqi samaralar. Ijobiy va salbiy samaralar. Byudjet taqchilligi. O'zbekiston Respublikasi davlat byudjetining daromadlari va xarajatlari tarkibi. Davlat qarzi. Ichki va tashqi qarz. Davlat qarzi o'sishining iqtisodiy oqibatlari: kapital zahiralarining kamayishi, daromadlar miqdoridagi tengsizlik, iqtisodiy rag'batlarning zaiflashuvi, foiz stavkasining ko'tarilishi va mamlakat ishlab chiqarish potentsialining pasayishi.

9-mavzu. Byudjet-soliq siyosati

Byudjet-soliq(fiskal) siyosati: mohiyati, maqsadlari, vositalari. Rag'batlantiruvchi va cheklovchi fiskal siyosat. Yopiq va ochiq iqtisodiyotda davlat xarajatlari multiplikatori. Soliq multiplikatsiyasi mexanizmi. Soliq multiplikatori. Balanslashgan byudjet multiplikatori. Soliqlarni kamaytirilishi samarasi va davlat xarajatiarini oshirilishi samarasi. Diskret fiskal siyosat. Davlat byudjeti taqchilligi va profitsiti. Nodiskret fiskal siyosat. Avtomatik barqarorlashtirgichlar. Progressiv soliq tizimi. Davlat transfertlari tizimi. Davriy taqchillik va davriy profitsit. Davlat byudjetining tarkibiy taqchilligi. Tarkibiy profitsit. Taqchillikni moliyalash uslullari. Taqchillikni monetlashtirish va Oliver-Tanzi samarasi. Davlat obligatsiyalarini chiqarish va siqib chiqish samarasi. O'zbekiston Respublikasi byudjet-soliq siyosatining o'ziga xos xususiyatlari.

10-mavzu. Pul bozorida muvozanat

Pul tushunchasi va funktsiyalari. Pul agregatlari: Ml, M2, M3, L, "kvazi pullar". Pulga talabga monetrcha yondashuv. Fisher va Kembrij tenglamalari. Pulning aylanish tezligi. Baholar darajasi, real YaIM hajmi va pulga talab. "Pul mablag'larning real zahirasi" Pulga talabning keynscha nazariyasi-likvidlikni afzal ko'rish nazariyasi. Bitimlar uchun, ehtiyotkorlik shartiga ko'ra va mulk sifatida pulga (spekulyativ) talabi. Pulni saqlashning muqobil qiymati. Pulga spekulyativ talab va qimmatli qog'ozlar daromadliligi darajasi o'rtasidagi teskari bog'liqliq. Pulga talab funktsiyasi. Pulga talab egri chizig'i grafigi. Fisher samarasi. Nominal foil stavkasi va pulga talab. Pulga tabga portfelli yondashuv. Aktivlar portfelining tarkibi. Unda naqd pullarning ulushi. Jamg'arilgan boylik

hajmi va pulga talab.

Pul taklifi. Naqd pullar va depozitlar. Tijorat banklari tomonidan "pul massasining yaratilish". Kredit multiplikatsiyasi. Depozitlarni majburiy zahiralash normasi. Majburiy va ortiqcha zahiralar. Bank multiplikatori. Pul taklifining qisqartirilgan modeli. Pullarning depozitlardan naqd pullarga oqib o'tishi, deponentlash koeffitsienti. Pul bazasi. Pul multiplikatori. Pul taklifining kengaytirilgan modeli. Markaziy bank tomonidan pul taklifini nazorat qilish va tartibga solish vositalari. Baholar darajasi qayd qilingan va daromadlarning belgilangan darajasi sharoitda pul bozorida qisqa muddatli muvozanat. Foiz stavkasi va pul massasining muvozanatli darajalari o'zgarishiga daromadlar darajasi va pul taklifi o'zgarishi ta'siri. Pulning likvidliligi egri chizig'i (LM) Xansen modeli. Keynscha pul siyosatining mohiyati. Likvidlilik tuzog'i. Likvidlilik tuzog'i sharoitida pul siyosatining samarasizligi. Pul bozorida uzoq muddatli muvozanat.

11-mavzu. Pul-kredit siyosati

Bank tizimining tarkibi. Markaziy bank va tijorat banklarining funktsiyalari. Banklarning asosiy operatsiyalari va bozor iqtisodiyotidagi roli. Pul-kredit siyosatining mohiyati, pirovard maqsadlari va oraliq mo'ljallar. Majburiy zahira normasi. Hisob stavkasi (qayta moliyalash stavkasi). Ochiq bozordagi operatsiyalar. Qayta sotib olish to'g'risida kelishuv (REPO). Qat'iy va yumshoq pul kredit siyosati. Pul kredit siyosatining ta'sirini ishlab chiqarish hajmiga etkazish mexanizmi. Etkazish mexanizmidagi buzilishlar sabablari va oqibatlari. YaIMning o'sishi va pul-kredit siyosati. Pul-kredit siyosatining ko'zda tutilmagan salbiy samaralari. Pul-kredit va byudjet-soliq siyosatini muvofiqlashtirish muammolari, siqib chiqarish samarasi. O'zbekiston Respublikasida bank tizimi barqarorligini oshirish va pul-kredit siyosatini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari.

12-mavzu. IS-LM modeli

Xiks-Xansen modelining mohiyati. Tovarlar va xizmatlar hamda pul bozorlaridagi muvozanatni umumlashtiruvchi model'. Modelning asosiy o'zgaruvchilari va tenglamalari. ekzogen va endogen o'zgaruvchilar, empirik koeffitsientlar. Tovarlar va xizmatlar bozoridagi muvozanat. IS egri chizig'i. IS egri chizig'ining daromad o'qiga nisbatan yotiqligi va tikligi. IS egri chizig'ining tenglamasi. IS egri chizig'i siljishlarini belgilovchi omillar.

Pul bozoridagi muvozanat. LM egri chizig'i, egri chiziqning daromad o'qiga nisbatan yotiqligi va tikligi. LM egri chizig'ining tenglamasi. LM egri chizig'ining gorizontal, ko'tarilib boruvchi va vertikal kesimlarida mul'tiplikator samarasi. Daromadlar, pulga talab va foiz stavkasi. LM egri chizig'ining aigebrik natijasi. LM egri chizig'i siljishlari. IS-LM modelidagi muvozanat. Tovar va pul bozoridagi muvozanat. Baholar darajasi pasayishi natijasida ikki bozor tizimida muvozanatning o'zgarishi. IS-LM modelida byudjet soliq siyosati. Davlat xarajatlari va soliq stavkalarining o'zgartirilishi. Siqib chiqarish samarasi. Siqib chiqarish samarasi va byudjet solik siyosati samaradorligi. IS- LM modelida pul-kredit siyosati. Pul-kredit siyosati samaradorligi. Likvidlilik tuzog'i. Investitsiya tuzog'i. Baholar o'zgarishi sharoitida rag'batlantiruvchi fiskal va pul-kredit

siyosati. Modelda qisqa muddatli va o'zoq muddatli muvozanat.

13-mavzu. Iqtisodiy o'sish: umumiy tavsifi, neokeynscha va neoklassik modellari

Iqtisodiy o'sish tushunchasi, ahamiyati. Ishlab chiqarish imkoniyatlari egri chizig'i. Ishlab chiqarishning potentsial hajmi dinamikasi. Iqtisodiy o'sishning o'lchanishi. Real YaIM va aholi jon boshiga to'g'ri keladigan real Ya1M dinamikasi. ekstensiv va intensiv iqtisodiy o'sish. ekstensiv o'sishning resurs, texnologik va ekologik cheklovlari. Iqtisodiy o'sishning talab, taqsimot va taklif omillari. Ishlab chiqarishning moddiy-ashyoviy omillari. Mehnat unumdorliginini oshiruvchi omillar. Iqtisodiy o'sish modellarining mohiyati va ahamiyati. Iqtisodiy o'sishnig neokeynscha modellarining o'ziga xos xususiyatlari. Kapitalning chegaraviy unumdorligining doimiyligi, ishlab chiqarish omillarining substitut emasligi. E. Domar modeli. Investitsiyalar — talab omili. Akselerator printsipi. Investitsiyalar - taklif omili. Talab tenglamasi. Taklif tenglamasi. Kapital unumdorligi. Mul'tiplikator. Talab va taklif muvozanati tenglamasi. R. Xarrod modeli. Ishlab chiqarish va investitsiya hajmlari o'rtasidagi bog'liqlik modeli. Haqiqiy, kafolatlangan va tabiiy o'sish sur'atlari. To'liq bandlik sharoitida barqaror o'sish formulasi. O'zbekiston Respublikasida iqtisodiy o'sish sur'atlari va omillari.

Neoklassiklar tomonidan iqtisodiy o'sishning keynscha nazariyasi tanqidi. Kapitalning chegaraviy unumdorligi va ishlab chiqarish omillari nisbatining o'zgarishi. Robert Solou modeli, modelda yalpi taklif funktsiyasi. Kobb-Duglasning ishlab chiqarish funktsiyasi. Mehnat va kapital hajmlari hamda unumdorligi. Modelda yalpi talabning o'sishi. Kapital jamg'arish. Kapitalning chiqib ketishi. Mehnatning kapital bilan qurollanganligi darajasi. Jamg'arish normasi. Aholi sonining o'sishi. R Solou modelida texnik taraqqiyot va kapital bilan qurollanganlikning barqaror darajasi. Jamg'arish normasi va E. Felpsning "oltin qoida"si. Jamg'arish normasini o'zgartirish siyosati. Texnik taraqqiyotni rag'batlantirish. A.L'yuisning iqtisodiy o'sish modeli. Agrar va sanoat sektori. Mehnat resurslarini qishloq xo'jaligidan sanoatga qayta taqsimlash. Modelning qo'llanishi imkoniyatlari.

14-mavzu. Xalqaro savdo nazariyalari. Tashqi savdo siyosati

Xalqaro savdoning zarurligi va ko'rinishlari. Jahon iqtisodiyotida xalqaro savdo ko'lamlarining ortib borishi. A. Smitning mutlaq ustunlik nazariyasi. Mutlaq xarajatlardagi farq. Tashqi savdodan yutuq. D. Rikardoning nisbiy ustunlik nazariyasi. Turli tovarlarni ishlab chiqarish xarajatlari o'rtasidagi nisbat. Ishlab chiqarish xarajatlari va o'rin almashtirish xarajatlari doimiyligi shartlari. Ishlab chiqarish imkoniyatlari egri chiziqlari. To'liq ixtisoslashish. O'rin almashtirish xarajatlarining ortib borishi. Qisman ixtisoslashishdan maksimal manfaat ko'rish. Xeksher-Olin nazariyasi. Ishlab chiqarishning ortiqcha va taqchil omillari. Mamlakatda va tashqi davlatlarda omillar o'rtasidagi nisbat darajasi. "Leont'ev paradoksi (taajjubi)". M Porter nazariyasi. "Texnologik uzilish" nazariyasi. Jahon bozorida talab va taklif. Muvozanatli baho. Manfaatlarning taqsimlanishi.

Tashqi savdo siyosati: mohiyati va maqsadlari, usullari. Tarif va notarif usullari. Import tariflari. Tariflarning baholar darajasi, iste'molchilar va ishlab chiqaruvchilarga ta'siri. Davlat ko'rgan yutuq. Milliy farovonlikning sof yo'qotilishi. Tariflarni yoqlovchi

hamda ularga qarshi fikrlar. Yangi paydo bo'lgan tarmoqlarni himoya qilish. Ichki bandlilik va davlat daromadlarining o'sishi. Dempingdan himoya. Resurslarni raqobatbardosh bo'lmagan sohalarga yo'naltirish. "Optimal tarif". Ishlab chiqaruvchilarga subsidiyalar. Tarifga nisbatan afzalliklari, kamchiliklari va qo'llash muammolari. eksportga bojxona bojlari: qo'llashdan kutilgan maqsadlar, aholi turmush darajasi, ishlab chiqaruvchilar va davlat manfaatlariga ta'siri. eksportni «ixtiyoriy" cheklash: mohiyati va qo'llanishining iqtisodiy natijalari. eksport subsidiyalari va kompensatsiyalovchi import bojlari. Import kvotalari. Kvotalashning iste'molchilar, ishlab chiqaruvchilar va davlat manfaatlariga ta'siri. Import litsenziyalarini taqsimlash uslublari. O'zbekiston Respublikasi tashqi savdo siyosatining o'ziga xos xususiyatlari. Belgilovchi shart-sharoitlar va ustuvorliklar. Tashqi savdo dinamikasi, tovarlarga ko'ra tarkibi va diversifikatsiyalash.

15-mavzu. To'lov balansi. Valyuta kursi

To'lov balansi tushunchasi, makroiqtisodiy roli, tuzish tamoyillari. Iqtisodiy hudud. Rezident. Ikki bor yozuv. Kredit. Debet. Operatsiyalar bahosi. Tashqi savdo balansi. Joriy operatsiyalar balansi. Tovarlar eksporti va importi. Omildan olingan daromadlar. eksportga va importga o'xshash operatsiyalar. Sof joriy transfertlar. Joriy operatsiyalar balansi qoldig'i va uni makroiqtisodiy tartibga solish. Kapital xarakati va moliyaviy operatsiyalar balansi. Aktivlarni sotish va sotib olish. To'lov balansi tarkibiy qismlari o'rtasidagi aloqadorlik. Ichki va tashqi balans. To'lov balansi tahlili. To'lov balansi taqchilligi. To'lov balansini makroiqtisodiy tartibga solish. Markaziy Bankning rasmiy valyuta zahiralari bilan operatsiyalari. To'lov balansi inqirozi va undan chiqish. Almashinuv kursining o'zgartirilishi.

Valyuta bozori. Valyuta ayirboshlash zarurati. Chet el valyutasiga talab. Chet el valyutasini taklif etish. Chet el valyutasiga talab va uni taklif etishning kichik mamlakat modeli. Valyuta bozorida muvozanatning kichik mamlakat modeli. Valyuta kursi. To'g'ri, bilvosita va teskari kotirovka. egiluvchan va qayd etilgan valyuta kursi. Valyutaning qadrsizlanishi va qimmatlashishi. Deval'vatsiya va reval'vatsiya. Nominal valyuta kursi. Real va real samarali valyuta kurslari. Xarid qobiliyati pariteti. Nominal va real valyuta kurslarining uzoq muddatli dinamikasi. Valyuta kursiga ta'sir etuvchi omillar: foiz stavkalarining o'zgartirilishi, ishlab chiqarishning real hajmlari, inflyatsiya, xukumat siyosati, savdo balansi, joriy operatsiyalar balansi. Muvozanatli valyuta kursi. Makroiqtisodiy siyosatning muvozanatli valyuta kursiga ta'siri.

III. Seminar mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya yetiladi:

1. "Makroiqtisodiyot" faniga kirish.
2. Makroiqtisodiyot fanining tadqiqot usullari
3. Asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlar.
4. Yalpi ichki maxsulot tushunchasi va uni hisoblash usullari
5. Iqtisodiy tebranishlar. Ishsizlik.
6. Ishsizlikning iqtisodiy oqibatlari.A. Ouken qonuni
7. Inflyatsiya va inflyatsiyaga qarshi siyosat.
8. Inflyatsiya va ishsizlik o'rtasidagi bogliklik. Fillips egri chizigi
9. YAlpi talab-yalpi taklif modeli.
10. Yalpi taklif grafigi va omillari
11. Iste'mol, jamg'arish va investitsiya.

12. Investitsiyalarning mohiyati, grafigi va funksiyasi

13. Keynsning tovarlar va xizmatlar bozorida makroiqtisodiy muvozanat modeli.

14. Keyns xochil. Ishlab chiqarish hajmining muvoz anat darajasiga erishish mexanizmi

15. Davlat byudjeti, soliqlar va davlat qarzi.

16. Byudjet - soliq siyosatining mohiyati, usullari va byudjet multiplikatorlari

17. Byudjet-soliq siyosati.

18. Aholining daromadi: ularning shakllanish manbalari va taqsimotning tengsizligi o'lchash

19. Pul bozorida muvozanat.

20. Pul-kredit siyosati.

21. Pul-kredit siyosatining maqsadlari, vositalari va ko'rinishlari

22. IS-LM modelining shakllanishi va tadbiqi.

23. IS-LM modelida makroiqtisodiy muvozanat

24. Iqtisodiy o'sish: umumiy tavsifi, neokeynscha va neoklassik modellari.

25. Xalqaro savdo nazariyasi. Tashqi savdo siyosati.

26. Ishlab chiqaruvchilarga subsidiyalari va eksport subsidiyalari

27. To'lov balansi. Valyuta kursi.

28. Valyuta va valyuta tizimi tushunchasi

29. Monetar siyosat va markaziy bank

30. Ochiq iqtisodiyotda makroiqtisodiy siyosat.

Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'limni baholash – bu talabalarning jamoaviy tartibda va yakka tartibda berilgan amaliy loyihalarni bajarishlari orqali amalga oshiriladi. Bunda har bir talabaga bitta jamoaviy loyiha va ikkita yakka tartibda bajariladigan loyiha beriladi. Talaba berilgan loyihaning maqsad va vazifalarini, mohiyatini tushungan holda qo'yilgan masalani o'rganib, izlanishlar olib boradi. Olingan natijalarni tahlil qilib, hulosalari bilan taqdimotlar tayyorlab himoya qiladi. Ishchi fan dasturida loyihalarning soni, mavzusi, mazmuni bajarish usullari va topshirish muddatlari to'liq ochib beriladi.

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Makroiqtisodiy modellar. Asosiy makroiqtisodiy modellarning qiyosiy tahlili.

2. Milliy hisoblar tizimida yalpi ichki mahsulot ko'rsatkichini hisoblash shartlari va usullari.

3. Mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasi rivojlanishining makroiqtisodiy ko'rsatkichlari tahlili.

4. O'zbekiston Respublikasining YalM tarkibidagi o'zgarishlar tahlili.

5 O'zbekiston Respublikasida mehnat bozorining shakllanishi va ishsizlikning o'ziga xos xususiyatlari.

6. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning aholini ish bilan ta'minlash va yangi ish o'rinlari yaratishdagi roli.

7. Inflyatsiyaning mohiyati va kelib chiqish sabablari.

8 Inflyatsiyaga qarshi siyosat.

9. Filips egri chizig'i. Modelning zamonaviy talqini.

	10. Iste'mol vajamg'arish funktsiyalari. 11. Ratsional kutish nazariyasi. 12. Investitsiya funktsiyasi va omillari. 13. O'zbekiston Respublikasi investitsiya siyosati. 14. alpi talab-yalpi taklif modeli. 15. Yalpi talab va yalpi taklifni rag'batlantirish yo'llari. 16. Keynsning makroiqtisodiy muvozanat modeli. 17. Pul bozorida muvozanat. 18. Soliqlarning makroiqtisodiy mohiyati va roli. 19. O'zbekiston Respublikasida soliq siyosatini takomillashtirish yo'llari. 20. Davlat byudjeti tarkibi va uni takomillashtirish yo'llari. 21. Byudjet - soliq siyosati. 22. O'zbekiston Respublikasi byudjet-soliq siyosati. 23. Byudjet taqchilligi. 24. Pul-kredit siyosati. 25. O'zbekiston Respublikasi pul-kredit siyosati. 26. Pul-kredit siyosati va ulardan foydalanish amaliyoti tahlili. 27. IS-LM modclida byudjet - soliq va pul-kredit siyosati. 28. Iqtisodiy o'sish omillari va tiplari. 29. Iqtisodiy o'sishning neokeynscha modellari. 30. Iqtisodiy o'sishning neoklassik modellari. 31. Zamonaviy iqtisodiy o'sish modellari. 32. Tashqi savdo siyosati. 33. O'zbekiston Respublikasining tashqi savdo siyosati. 34. To'lov balansi. 35. O'zbekiston Respublikasi to'lov balansi. 36. Valyuta kursi. 37. Valyuta va valyuta tizimi tushunchasi 38. O'zbekiston Kespublikasi valyuta siyosati. 39. Kichik ochiq iqtisodiyot modeli. 40. Ochiq iqtisodiyotda byudjet-soliq siyosati. 41. Ochiq iqtisodiyotda pul-kredit siyosati. 42. Tashqi savdo tarkibini takomillashtirish va diversifikatsiyalash yo'llari. 43. Pul-kredit siyosatining maqsadlari, vositalari va ko'rinishlari. Depozitlarni majburiy zaxiralash normasi. 44. To'lov balansini makroiqtisodiy tartibga solish vositalari va usullari. 45. Xarid qobilyati pariteti.
3.	**VII. Ta'lim natijalari (shhakllanadigan kompetensiyalar)** **Fanni o'zlashhtirish natijasida talaba:** • makroiqtisodiyot fanining predmetini, ob'ekti hamda makroiqtisodiy agentlar; makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning mohiyati va ularni hisoblash shartlari; asosiy makroiqtisodiy modellar va ularda iqtisodiy jarayonlarning ketishi hamda makroiqtisodiy siyosat natijalarini aks ettirish; tovarlar va xizmatlar bozorida makroiqtisodiy muvozanatga erishish mexanizmlarning mohiyati **haqida tasavurga ega bo'lish; (bilim)**

	• pulga talab, pul taklifi va pul bozorida muvozanatga ta'sir etuvchi omillar; byudjet-soliq va pul-kredit siyosatining maqsadlari, vositalari, ko'rinishlari; iqtisodiy o'sishning mohiyati, o'lchanishi, omillari va modellari; tashqi savdo siyosatining nazariy asoslari va vositalaridan **foydalana olishi; (ko'nikma)** • mamlakat to'lov balansining tuzilishi, makroiqtisodiy ahamiyati va uni tartibga solish usullari; valyuta kursining mohiyati, makroiqtisodiy ahamiyati, uni belgilovchi omillar va barqarorlikni ta'minlan shartlari; makroiqtisodiy muammolarini hal etish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar to'plash va ulardan foydalanish **malakalariga ega bo'lishi kerak.**
4.	**VIII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:** • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar
5.	**IX. Kreditlarni olish uchun talablar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks yettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar va tushunchalar haqida mustaqil mushohada yuritish, joriy va oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha variantlar asosida yozma topshiriqlarni bajarishi zarur.
6.	**X. Asosiy adabiyotlar:** 1. Shakarov A.B., Abdukarimov F.B. Makroiqtisodiyot. O'quv qo'llanma. - 2009. - 212 bet. 2. Axmedov D.K., Ishmuxamedov A.E., Jumaev Q.X., Jumaev Z.A. Makroiqtisodiyot. Darslik. - T.: TDIU, 2004, 240 bet. 3. Ishmuhamedov A.E., Jumaev Z.A. Jumaev Q. X. Makroiqtisodiyott O'quv qo'llanma. –T. O'zbekiston Yozuvchilar uyuushmasi Adabiyot jamgarmasi nashriyoti, 2005. 169 bet. 4. Yakubov I.O., Hakimov H.A. Makroiqtisodiyot-2. O'quv qo'llanma. - T.: TDIU, 2019. - 217 bet. 5. Mirzaxodjayev A.B., Sharifov Sh.S., Boboqulov B.M.. Makroiqtisodiyot fanidan o'quv qo'llanma.– Samarqand: SamDU nashri, 2021 yil, – 248 bet. **XI. Qo'shimcha adabiyotlar** 1. Djumayev Z.A. Makroiqtisodiyot. O'quv qollanma.- T.: «Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi», 2018. - 300 bet. 2. B.T. Salimov, M.T. Asqarova, I.A. Yakubov, M.S. Yusupov, G'.T. Yuldashev, H.A. Hakimov. Mikroiqtisodiyot. Makroiqtisodiyot. Darslik. T.: "Iqtisodiyot", 2019, - 446 b. 3. Salimov B, Mustafaqulov S'h, Salimov D. Mikroiqtisodiyot: masalalar, namunalar, tops'hiriqlar, testlar. (o'quv qollanma) - T.: TDIU, 2018 -196 b. 4. N.Xolmatov. N.lmomova. «Makro va mikroiqtisodiyot» Fanidan o'quv

	qo'llanma. — T.: «Tafakkur avlodi», 2020. - 268-b. **Axborot manbalari** 1. www.sov.uz - O'zbekiston Respublikasi hukumat portali. 2. www.lex.uz - O'zbekiston Respublikasi QONUN hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. 3. www.mineconomv.uz - O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va sanoat vazirligi sayti. 4. www.mf.uz - O'zbekistan Respublikasi iqtisodiyot va moliya vazirligi sayti. 5. www.solia.uz - O'zbekiston Respublikasi Davlat Soliq qo'mitasi sayti. 6. www.cbu.uz - O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki sayti. 7. www.wordbank.ore - Jahon banki sayti. 8. www.ebrd.ore - Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki sayti. 9. www.imf.ore-Xalqaro valyuta jamg'armasi sayti. 10. www.cspu.uz - Chirchiq davlat pedagogika universiteti sayti.
7.	**Chirchiq davlat pedagogika universiteti tomonidan is'hlab chiqilgan va universitet Kengas'hining 2023 yil "29" 08 dagi qarori bilan tasdiqlangan**
8.	**Fan/modul uchun ma'sul:** K.M.Xurramov - ChDPU, "Maktab menejmenti" kafedrasi o'qituvchisi.
9.	**Taqrizchilar:** O.A.Ortiqov - ChDPU, "Maktab menejmenti" kafedrasi dotsenti, iqtisod fanlari nomzodi. A.N.Maxmudov – TDIU, "Moliyaviy tahlil va audit" kafedrasi dotsenti, iqtisod fanlari doktori.